

grobem naturalističnem duhu. V zadnjem času je zopet oživela njegova lirika. Človeška narava mu je božanstvo, ki ga časti v vsem svojem udejstvanju. Toda Franja Šrámek čuti jasno, da to božanstvo ne more zadovoljiti njegovega duha. Zato išče utehe v senzualističnem subjektivizmu. Sta to dva bogova mlade poveljne generacije.

Pod impresionističnimi vplivi je ustvarjal Rudolf Těsnohlídek. Tudi iz njegovih del se vidi njegova velika ljubezen do severnih literatur. Iz njegovih pesmi izžareva iskrena milina. Nekoliko bizarni so njegovi romani iz brnenskega življenja, zlasti utopistična »Zelena vrba«. Těsnohlídek je umrl tragične smrti leta 1928.

Impresionizem ima tudi svoje antipode. To so pesniki, ki se izredno zanimajo za sedanost in njene probleme in radi uporabljajo bojevite izraze. Med nje treba prištevati predvsem Viktorja Dyka. Njegovi prvenci so izzveneli v ironijo in suhoparno refleksijo. Dozorel je v vojnem času, ko je posvetil svojo poezijo svoji domovini z zbirkami: »Lahki in težki koraki«, »Ali«, »Okno« in »Zadnje leto«. Svoje poveljne pesmi je izdal v zbirki »Ob poti«. Njegovi zadnji knjigi proze »Moj prijatelj Čehona« in »Habakukovi prsti« izvrstno opisujeta predvojno otročjo psihologijo. Veliko pozornost na polju dramske književnosti je vzbudila njegova »Revolučna trilogija«. Dyk je jak intelekt, ki ima mnogo mnogo destruktivnih in dekadentnih sestavin. Pesnik jih skuša premagati s svojo močno voljo, a ne vedno z uspehom. V nasprotju z večino sodobnih pesnikov je Viktor Dyk, ki s strogo natančnostjo spoštuje obliko.

Strasten buditelj narodnih sil, ki z grenkim sarkazmom biča narodne slabosti, je Peter Bezruč. Njegovih pesmi je sicer manj ko Dykovih, a so zato tem pristržnejše in tem bolj polne življenjskih sil. Osvobojenje domovine je prineslo Bezruču težek udarec. Tešinski okraj, kjer je njegovo rodno mesto, ki ga tako strastno ljubi, je samo deloma pod Češkoslovaško, ker so polovico vzeli Poljaki. Peter Bezruč, ki je zelo nežna in sramežljiva narava, je molčal celo vrsto let, odkar so izdali njegov psevdonim. Ni pa ostal v tem oziru dosleden in je vendar napisal nekaj pesmi, kjer se je prejšnja trpkost umaknila radostnejšemu razpoloženju.

Novi naturalisti. — Generacija prej imenovanega Čapka-Choda ni zadostovala, da bi se izčrpal v češki književnosti naturalizem. Tudi poznejša pokolenja, celo najmlajši, se vračajo k njemu. Helena Malířová se je opredelila za komunizem, Ana Marija Tilschová pa za socializem. Helena Malířová je novelistka razbrzdanega ženstva. Njen anarhizem je naravnost strahovito dosleden. Ana Marija Tilschová skuša s psihologizmom poglobiti naturalizem. V vojni dobi je začela pisati kronike iz praškega meščanskega življenja, kjer opisuje razpadanje izhiranih družin. V zadnjem času je prešla od teh kronik na polje socialnega romana. V romanu »Haldí« sugestivno opisuje napeto ozračje industrijskega mesta Ostrave.

Precejšnje je število novih naturalistov, ki preplavljajo sedanji češki knjižni trg. V ta krog

spada Otmar Schäfer, omejeni in drastični M. B. Böhmel, dolgovezni in cinični Vachek, ki pa ima tudi bolj zdrav in realistični zmisel. J. V. Rosůlek opisuje življenje vojakov v svetovni vojni z njegovo surovostjo in gnusobo. Mnogo naturalističnih znakov ima tudi češki eksotični roman, ki ga gojita Jan Havlasa in Joe Hloucha. (Dalje)

(Iz rokopisa prevel J. Šedivý)

NOVE KNJIGE

SLOVENSKO SLOVSTVO

Francě Bevk: **Znamenja na nebu.** Roman iz XIV. stoletja v treh knjigah: I. Krvavi jezdeci, str. 206; II. Škorpioni zemlje, str. 212; III. Črni bratje in sestre, str. 272. Izdala in založila Goriška Matica v Gorici, 1928 in 1929.

Prva knjiga tega romana, kakor je pisatelj svoje delo označil, se je morala po nekaj tednih nvoič natisniti, tako so te zgodbe, ki prepletajo trpljenje treh tlačanskih rodov na Tolminskem, zajele Goričane. Delo je res pisano za lačne množice, zato je njegov uspeh razumljiv. V umetniškem snovanju te skoraj 700 strani obsegajoče trilogije pa vidimo vrline in slabosti, ki so postale pri Bevku že individualne. Priznati je treba pisateljevo obsežno domišljijo, ki poraja z neutrudljivo asociacijo, brezobzirno in brez pomislekov, danes, ko je primitivni romantični nagib k dogodivščinam preteklih dob docela odmril. Nprestano igranje domišljije se v teh povestih mnogokrat prav nič ne meni za pesniško verjetnost in tudi ne za izvirnost — saj avanturistika starih povesti je že zaokrožila svoj register: iskanje bratov in sester, beg pred preganjavci, nenavadne rešitve itd. To staro tehniko je pisatelj skušal na nekem mestu opravičiti kot življenjsko resnično, pa nas za svojo povest ni prepričal. V III. delu na str. 101 je zapisal: »In pripetil se je slučaj, ki se sme zgoditi v življenju stokrat, le v romanih ne. Prav v tistem hipu je prišel po cesti v lunini svetlobi popotnik« itd. Pisatelj je tu pravilno sklepal, a na napačni osnovi, kajti vsa fabulistična osnova zgodbe je zgrešena in se upira današnjemu okusu in estetskim potrebam! Zgodovinsko gradivo, posneto po Rutarju, je dalo pisatelju hvaležno tvarino, ker se je z njo dotaknil velikih dogodkov (beneške vojne, razne šibe božje), ki jih je naša zgodovinska povest izrabila le malo ali še nič. Tudi če pogledamo v epično bistvo te trilogije, ne moremo reči, da bi bilo delo idejno mrtvo in da ne vzbuja ničesar, kar bi današnjega človeka, zlasti domačina, ne genilo: saj za trpljenje in njegov zmisel smo vedno dostopni. Svojo epsko namero je pisatelj tudi sam dodal v epilogu: »V duše je legal mir, še roka oblastnikov je bila tisti čas mehka, božje oko milo in usmiljeno. Ljudje so znali ceniti življenje, ki so ga odkupili s trpljenjem, znali ljubiti zemljo, ki so jo stokrat plačali s krvjo, tisti stari, po svoji žilavosti in življenjski odpornosti občudovanja vredni ljudje, katerih sin si ti, bravec, in jaz, ki sem ti z ljubeznijo ta roman napisal.« (III, 272.) Zaradi tega jedra bi pisatelju marsikaj odpustili, a tembolj moramo poudariti, da je prav z ozirom na to namero delo slabo,

slabo predvsem radi nesmotrnosti dejanja. Dogodki se vlečejo in nizajo v vedno novih variacijah, prav kot v kolportajnem romanu, kjer posamezni snopiči love bravca in mu ne puste do sape. Težko je ugeniti, čemu nam je stari slovenski pogan Izbor? Ali zato, da pomaga Tonišu pri tistih junaških dejanjih, ki s smerjo celote niso v nobeni zvezi? Pogrešamo močno izoblikovanih značajev, ki bi povedali, kaj hočejo. Izrazitejše črte kažeta samo Štefan in Florijan — sicer pa so osebe kljub tolikim dogodkom zavite v meglo, bolj odvisne od svojih osebnih nagnjenj kot uklenjene v nazor o življenju in prešinjene z voljo do cilja. Nepravilno je pisatelj označil svoje delo z romanom — kajti niti v zgodovinskem niti v idejnem oziru ne moremo dela opravičiti z romanom, kvečjemu v slabem, ljudskem pojmovanju. Za zgodovinsko opravičilo nam je pisatelj podal premalo za tisti čas (o zgodovinski zanesljivosti ne morem soditi — dvomim pa o možnarjih v začetku 14. stoletja), a za idejno sklenjenost imamo preveč nesmotrne romantike in premalo pogleda v človeka in svet. Pisateljjev oblikovni nazor je prej pretehtan na učinek, na zanimivost, kakor pa uravnan v izražanje čistih človeških teženj.

Kar se tiče kompozicije, se iz prologa in epiloga razvidi, da je bilo delo prvotno zamišljeno v dveh knjigah in da so »Škorpijoni zemlje« izrasli iz srede obeh del. Odtod si tudi lahko razlagamo razvlečenost dejanja. Pisateljjev izraz se sicer od knjige do knjige čisti, vendar ne doseže nikjer popolne izravnosti. Vsekakor pa so nekatera mesta taka, da spadajo med prve uspehe naše proze, n. pr. boj z volkovi, prihod kobilic, smrt matere Neže. V celoti pa se zdi, da je Bevk že zapustil tisto izbrano, absolutno umetniško težnjo in se usmeril v hitrega ljudskega pisatelja; toda tu ga nekaj bistveno loči od priznanih ljudskih pisateljev kakor so Finžgar, Detela, Jurčič, Kersnik — to je njegova nestalnost miselnega in oblikovnega nazora. Zdaj ga ujame senzacija, zdaj ga zgrabi problem, v vse se hlastno zakoplje, zaupajoč svoji tvorni sili; premalo pretehta bistvo stvari, da bi zajel njeno večnostno jedro in počakal, da stvar sama izzori. Enako je z njegovim izrazom, ki se pretežno nagiba k ekspresionistični dinamiki in leporečju. Tako je v posameznih mestih — v kolikor so mogla izzoreti — blesteč oblikovavec, v celoti pa ni ravnotežja. V kolikor se da čutiti, Bevk že sam poskuša priti preko svoje prve literarne šole v stvarnost današnjega umetniškega izraza, in prav bi bilo, da jo najde. F. K.

Tavčarjevih Zbranih spisov. III. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1929. Izdala in založila »Tiskovna zadruga«. Str. XV + 464.

V tem zvezku so obsežni Tavčarjevi pripovedni spisi od leta 1881. do 1886. Na zunaj jih oklepa dvojje važnih literarno-historičnih dogodkov, ki sta več ali manj vplivala na pisateljevo tvornost, to je ustanovitev Ljubljanskega Zvona in Slovana; pri prvem je bil Tavčar soustanovitelj in soizdajatelj, pri drugem soizdajatelj. V tem času so nastale romantično-historične novele *Otok in Struga*, *Tiberius Pannonicus*, *Kuzovci*, *Vita vitae meae*, *Janez Solnce* in romantično-realistični sodobni meščanski roman *Mrtva srca* (LZ, 1884). Poslednje delo je urednik izločil očitno zato, ker se mu je zdelo važnejše načelo organične kakor pa docela hi-

storične ureditve. Dr. Prijatelj nam je v svojem uvodu očrtal in razložil pričujoče zgodovinske novele s treh vidikov: s stališča domačega pripovedništva, kakor sta ga bila usmerila Levstik in Jurčič, dalje z ozirom na zapadnoevropsko, predvsem nemško sodobno pripovedništvo in končno s poudarkom Tavčarjeve umetniške individualnosti. V prvi smeri dr. Prijatelj ugotavlja narodno-utilitaristični vidik tedanjega slovenskega slovstva, ko je bila beletrija skoraj edino torišče za propagando sodobnih idej in skoraj edina narodna uteha, in pravi: »Narod, državnopolitično podjarmljen, naj pokaže v spisih svojih pisateljev svojo samobitnost, svoje markantne značaje in postave, varujoče svojo neodvisnost, svoj poseben način življenja, vse to v ta namen, da se vsaj v duševnem kraljestvu literature vzpostavi kot krepak, svoboden in samorasel lik, imajoč pravico do skromnega mesteca na solncu in v družbi in kulturni tekmi drugih narodov.« (Str. I.) Ta poudarek dr. Prijatelja je važen in ima svoj pomen tudi preko Tavčarja, ker nam formulira nalogo literature, kakor so jo bili pri nas primorani sprejeti in so jo odlično vršili vsi naši največji in najkrepkejši tvorci od Prešerna do danes, kar znači neuporabnost l'art pour l'artizma za narod, ki je v borbi. V naslednji točki nam je dr. Prijatelj v širokih obrisih razvil genealogijo sodobnega nemškega romana in novele; tu vidimo tedanji okus in tendenco, ki sta več ali manj posredno vplivala tudi na Tavčarjevo snovanje. V označbi Tavčarjeve umetniške individualnosti nam urednik končno poudarja široki romantičen razmah glavnih oseb in drastično humoristično karikiranje stranskih oseb, T. zmisel za slikovitost v starodavnosti, ob kateri pa nikoli ne zataji svoje demokratične narave. Mi bi dodali: v T. je dvojje estetskih in idejnih nasprotstev, že v moških letih sled tistega Tavčarja, kakršen se je v poznih letih pokazal cel in uravnan: konservativni demokrat.

Blesteči Prijateljjev uvod, ki se odlikuje s svežimi in gladkimi formulacijami, vpliva poživljaljoče na današnjega bravca, naj si bo katerekoli kategorije, in mu je najboljši vodnik pri branju. Urednikove opombe prinašajo povečini precej široka raziskavanja o tvarini in snovi posameznih del; dragocena so za studij Tavčarjevega beletrističnega snovanja; večinoma je dr. Prijatelj že sam kritično pregledal uporabo avtorjevih virov (zlasti ob noveli »Janez Solnce«) in nam podaja snovno in vsebinsko razlago posameznih mest v tekstu. F. K.

Alojz Gradnik: Kitajska lirika. Založba »Jug«. Ljubljana, 1928.

Znanje o vzhodnoazijskih kulturah, zlasti o kitajski in japonski, je v Evropi zelo novega datuma in v glavnem ne sega preko srede 19. stoletja. Brockhaus (Allg. dtsh. Real-Enzykl., IV., 1852, 118 sl.), ki navaja zelo izčrpno starejšo literaturo in prevode, nas dobro pouči o oni slučajnosti in nesistematiki, ki je bila dotlej Evropo seznanjala n. pr. s kitajskim slovstvom in umetnostjo; a razmere tudi poslej niso bile dosti boljše, kljub temu, da je v drugi polovici 19. stoletja Evropa sprejela ogromno množino vzhodnoazijskih umetnostnih in kulturnih spomenikov, in tako je sistematični studij teh stvari započel v bistvu šele v naših dneh. Vendar poznavalcu in ljubitelju, kakor tudi temu in onemu raziskovalcu samemu svojstveno